

Ядловська О.С.

УДК 232.11:354«1917-1918»

СІОНІСТСЬКИЙ РУХ У ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКОМУ РЕГІОНІ В РОКИ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ

Центральна Рада започаткувала процес формування в Україні державної етнополітики, прагнучи вибороти право на суверенний розвиток не тільки українського народу, але й інших поневолених царизмом етнічних спільнот, які проживали на території тодішньої України, і в південноукраїнському регіоні, зокрема. Надзвичайно активну політичну діяльність в умовах революції 1917 р. в південноукраїнському регіоні розгорнули євреї. Строката соціальна структура єврейського етносу, зосередження головної маси євреїв у містах, високий рівень освіченості сприяли активній політичній діяльності єврейства південноукраїнського регіону. Серед широкої палітри єврейських партій та організацій в Херсонській, Катеринославській та півночі Таврійської губернії важливу роль було відведено сіоністському руху.

Ґрунтовних праць, присвячених історії сіоністського руху на Півдні України, нема. Виокремимо лише розвідку А. Бистрякова, присвячену сіоністам Катеринославщини [1]. Однак в працях вітчизняних науковців докладно розглянуто місце єврейської спільноти, зокрема в роботах О. Наймана – в період 1917-1925 рр. [2] та УНР [3], а також охарактеризовано роль євреїв у південноукраїнському регіоні у добу Центральної Ради в доробках Г. Турченко [4, 5], Ф. Турченка [6] та В. Гвоздика [7, 8]. Метою нашої статті є проаналізувати основні аспекти розвитку сіоністського руху на матеріалах Херсонської, Катеринославської губернії та материкових повітів Таврійської губернії.

Єврейське населення південноукраїнського регіону із захопленням зустріло Лютневу революцію. Голова об'єднання єврейських організацій Одеси телеграфував до Києва: «...Шлем братский привет по случаю раскрепощения еврейского народа. Да здравствует великая русская демократия! Да здравствует еврейский народ!» [2, с. 44]. Євреї Півдня поклали великі надії на Тимчасовий уряд по зняттю обмежень на вільне проживання та поступки «в галузі торгівлі та промисловості» представників єврейської національності. Ці питання активно обговорювалося на сторінках місцевої преси [9].

Як зазначає О. Найман, співробітництво українських та єврейських партій значною мірою було обумовлено тим, що євреї, віками пригноблені Російською імперією, виявили прихильність Центральній Раді, яка пропонувала їм рівноправ'я, не вимагаючи при цьому асиміляції. Єврейські партії широко підтримували Українську революцію, виявляючи готовність взяти активну участь у розбудові нової держави. В цьому питанні єврейські партії виступали єдиним фронтом, незважаючи на значні протиріччя між єврейськими соціалістами та сіоністськими об'єднаннями [2, с. 52].

Досить активними на Півдні України були єврейські національні партії. Єврейський політичний рух в 1917 р. розвивався в основному на засадах сіонізму, пов'язаного з підготовкою ідеологічних, політико-правових та матеріальних умов для масової еміграції єврейського населення з Росії до Палестини. Популярними серед єврейської спільноти були також ідеї соціалізму.

Єврейська соціал-демократична робітничка партія «Поалей-Ціон» («Робітники Сіону») поділяла ідеї як соціалізму так і сіонізму. Для координації роботи «Поалей-Ціон» 4–9 квітня 1917 р. у Москві була проведена загальноросійська конференція партії, на якій було представлено близько 2500 членів організації [7, с. 111]. Учасники III з'їзду «Поалей-Ціон», що відбувся у Києві наприкінці серпня 1917 р., відзначили, що партія нараховує близько 16 тисяч осіб і має 132 осередки [10].

Потужні організації «Поалей-Ціон» працювали в Херсонській губернії. Найбільш дієвою організацією «Поалей-Ціон» була Одеська. Вона заявила про себе вже у березні 1917 р., створивши єврейські клуби. «Поалей-Ціон» Одеси залучила в свої ряди близько 500 чоловік. В Миколаєві та Олександрії осередки «Поалей-Ціон» склалися з декількох десятків осіб [8, с. 43]. Згодом в Одесі розмістився південний районний центр організації, в зону дії якого входили Херсонська, Бессарабська, Подільська і Таврійська губернії.

На 8 липня 1917 р. в Одесі в приміщенні комерційного училища Рахмана південним районним комітетом партії «Поалей-Ціон» було заплановане відкриття районного з'їзду «Поалей-Ціону». На подію були запрошені представники Одеської ради робітничих депутатів [11, арк. 24]. 23 липня 1917 р. в Одесі відбулися збори «Поалей-Ціон» присвячені виборам у міську думу. Учасники зборів прослухали політичну лекцію на тему: «Поалей-Ціон та національний фонд» [12]. 24 липня 1917 р. в Одесі відбулися чергові збори «Поалей-Ціон», на яких обговорювалися поточні питання [13].

В жовтні 1917 р. в Одесі відбувся з'їзд «Поалей Ціону», на якому обговорювалися питання координації сіоністської діяльності. У постанові з'їзду зазначалося, що «оскільки у реалізації сіонізму зацікавлені усі класи єврейського народу – ми заявляємо, що сіоністська організація не може бути партією... – вона являє собою загальноєврейську спілку» [2, с. 44].

В активну політичну роботу включилися представники «Поалей-Ціону» Херсон, взявши участь у виборах на Всеросійський єврейський з'їзд, що мав відбутися 28–30 січня 1918 р. Напередодні у місті була проведена роз'яснювальна робота. На початку січня 1918 р. лектор від «Поалей-Ціону» провів лекцію-диспут на тему: «Всеросійський єврейський союз та завдання європейської демократії» [14]. «Поалей-Ціон» пішла на вибори окремим списком. Партія виступала за надання національно-персональної автономії з широкою компетенцією для єврейського народу в Росії [15]. За список №7 від «Поалей-Ціону» проголосувало 770 з 4200 виборців [16]. Список отримав третє місце. Однак, цих голосів виявилось недостатньо, щоб обрати представника від «Поалей-Ціону». В результаті було обрано по одному делегату від двох перших переможців – від сіоністів та ортодоксів. Єврейські ж соціалістичні партії (в тому числі

Бунд та «Поалей-Ціон») на цих виборах набрали разом 25% голосів виборців [17]. «Поалей-Ціон» у Херсоні проявляла активність і в наступні місяці. Збори організації відбулися в місті на початку лютого 1918 р. [18].

Осередки партії працювали і на Катеринославщині. До міської організації «Поалей-Ціон» Катеринославу входило близько сотні осіб [19]. В Олександрівську осередок «Поалей-Ціон» налічував 50 чоловік, в Нікополі (Олександрівського повіту) – декілька десятків [20, с. 9].

1–4 липня 1917 р. у Катеринославі проходила районна партійна конференція «Поалей-Ціон». Підготовча робота проходила в червні, коли організаційний комітет звернувся до всіх партійних організацій у Катеринославській, Таврійській, Полтавській, Харківській губерніях та області Війська Донського з пропозицією надіслати на збори своїх делегатів з відповідними мандатами [21]. На конференцію приїхали 20 делегатів, що представляли більше тисячі організованих єврейських робітників від Катеринославської, Харківської, Таврійської губерній і Ростова-на-Дону. Було вирішено створити в Катеринославі районний комітет організації у складі А. Айзенберга, А. Крючкова і члена ЦК партії З. Абрамовича та ін. [7, с. 111].

Організації «Поалей-Ціон» діяли і в містах Таврійської губернії, зокрема в Бердянську та Каховці (Дніпровського повіту), де налічували по декілька десятків партійців [22].

Весною – влітку 1917 р. організації Соціалістичної єврейської робітничої партії (СЕРП) і Сіоністсько-соціалістичної робітничої партії (ССРП), що перебувала на засадах соціалізму та сіонізму, існували в містах регіону. Осередки СЕРП і ССРП весною 1917 р. діяли в Одесі, Катеринославі, Олександрівську, Новомосковську та Верхньодніпровську (Катеринославської губернії). Однією з найбільших організацій соціалістів-сіоністів в регіоні була Єлисаветградська (Херсонської губернії), що нараховувала більше 250 чоловік [23].

На конференції СЕРП у березні 1917 р. була прийнята резолюція, де серед різних поточних завдань, проголошувалась ідея національно-політичної автономії. Завдання партії включали організацію єврейського робітничого класу та керівництво боротьбою за його економічні, соціально-політичні та національно-політичні інтереси згідно з основними принципами соціалізму. Ці завдання згодом були покладені в основу програми нової Об'єднаної єврейської соціалістичної робітничої партії (ОЄСРП), яка утворилась в червні 1917 р. в результаті об'єднання ССРП та СЕРП. У Києві розміщувався ЦК нової партії. Інформація про створення ОЄСРП була опублікована на сторінках місцевих видань [24]. ОЄСРП мала розгалужену мережу осередків в Україні, що включала в себе 163 організації. ОЄСРП співпрацювала з Всесвітньою сіоністською організацією та контактувала з українськими есерами.

Основним пунктом партійної програми ОЄСРП стала «національно-персональна автономія», яка передбачала єврейське самоврядування у питаннях культури («культурно-національна автономія»), а також охоплювала вирішення соціальних та інших питань [25, арк. 43]. У розділі «Національне питання» підкреслювалось, що за федеративної перебудови Російської держави, місцеве будівництво повинно перебувати у компетенції Установчих Зборів Республік, а загальнодержавне – у компетенції Всеросійських Установчих Зборів [26, арк. 3]. Є дані про існування ОЄСРП в Одесі [27, арк. 55], Херсоні [28], Єлисаветграді [29], Олександрівську [30].

ЦК ОЄСРП надіслала місцевим осередкам у регіоні телеграми (зокрема, Єлисаветградській організації ОЄСРП), в яких заявляла про свою підтримку Тимчасового уряду й закликала вступати в коаліційні комітети по охороні революції й підтримати Тимчасовий уряд [31].

Діячі ОЄСРП у південноукраїнському регіоні не обмежували свою діяльність лише політичною агітацією та партійною боротьбою. Прикладом іншого напрямку роботи організації є наведений далі документ, знайдений нами в ДАОО. Представники ОЄСРП 21 вересня 1917 р. звернулися на ім'я Одеської міської управи з доповіддю про облаштування ідальні для найбіднішого єврейського населення. У документі аргументовано доводилося, що «зростання цін стало причиною закриття останнім часом приватних ідалень, які були доступні за цінами робітникам та бідним прошаркам населення. Робітники, маючи в своєму розпорядженні лише 1 або 1,5 години на обід, не встигають обідати вдома. Просимо розробити проект облаштування мережі гігієнічних міських ідалень для вказаної частини населення» [27, арк. 55]. Міські органи влади відреагували на це звернення позитивно і в постанові Одеської міської управи від 22 вересня 1918 р. зазначалося: «Надати в Думу заключення Міської Управи про готовність прийняти на себе розробку даного питання» [27, арк. 55].

З весни 1917 р. на Півдні України проводилася робота по організації демократичних виборів до єврейських органів самоврядування. Єврейські соціалістичні сили включилися в цей процес. Так, в Одесі у «Зверненні до єврейського населення 24 квітня 1917 р.» блок єврейських соціалістичних партій (Бунд, «Поалей-Ціон», СЕРП) разом з єврейською частиною ради робітничих депутатів Одеси заявили, що «беруть ініціативу в свої руки по організації виборів до єврейської общини на основі рівного, прямого та таємного голосування, без різниці статі з пропорційним представництвом». Блок єврейських соціалістичних партій Одеси планувалося розширити за рахунок всіх існуючих єврейських політичних течій, що діяли в місті, а також Товариства торгових агентів та торговців-євреїв, Товариства взаємодопомоги прикажчиків-євреїв; Товариства вчителів-євреїв, Товариства розповсюдження просвітництва між євреями, Товариства ремісничої праці євреїв, Товариства збереження здоров'я єврейського населення, Товариства допомоги євреям-біженцям. У зверненні містився заклик до демократичного єврейства Одеси підтримати цю ініціативу й терміново розпочати підготовку до демократичних виборів у єврейську общину і провести їх незалежно від виборів в міську думу [32; 27, арк. 55].

У Херсоні в листопаді 1917 р. місцевий комітет ОЄСРП проводив активну агітаційну роботу під час виборів до єврейської общини. Було підготовлене спеціальне агітаційне звернення до євреїв міста.

«Наближаються вибори до єврейської общини, яка буде займатись питаннями школи для єврейських мас, розробляти програми для школи, видавати підручники, будувати єврейські лікарні та божевільні. В її руках буде цілий ряд галузей економіки та культури життя народних мас. Чи може єврейська демократія допустити, щоб в органах єврейського національного самоуправління повністю господарювала єврейська буржуазія. ОЄСРП робить все можливе для забезпечення перемоги єврейській демократії на виборах до єврейської общини», – зазначалося в документі [33].

Взагалі на Півдні України сіоністський рух розвивався потужно. Партії та рухи сіоністської орієнтації були зосереджені, головним чином, на агітації та підготовці до масової еміграції єврейського населення з Росії на Близький Схід. Крім того чисельні сіоністські організації активно працювали над проблемою підвищення «культурного рівня і економічного благополуччя» єврейського населення безпосередньо в Росії [7, с. 109-110].

Потужними центрами сіоністського руху в регіоні були Одеса, Херсон, Миколаїв, Єлисаветград, Катеринослав, Олександрівськ, Мелітополь, Бердянськ та ін. [20, с. 19; 34, с. 28].

Херсонщина перетворилася на один з центрів сіоністського руху в регіоні. Реакція сіоністських організацій Півдня України на повалення царату була позитивною. Вони підтримували скасування релігійного та національного гніту, демократичні зміни, що проголошувалися. З початком революції регулярно проходили багатотисячні мітинги, маніфестації та збори, організовані сіоністами регіону.

11 березня 1917 р. відбувся сіоністський мітинг в Одесі [35]. 19 березня 1917 р. відбувся черговий мітинг сіоністів міста, у резолюції зборів якого зазначалося: «Сіоністи Одеси, які зібралися у кількості 2000 чоловік, вітають російську свободу, що має забезпечити самовизначення усіх народностей, які живуть у Росії, та висловлюють впевненість, що єврейський народ не заспокоїться доти доки не досягне громадянської, політичної та національної свободи в усіх країнах світу та національної державної незалежності у Палестині» [2, с. 43].

Одеський міський сіоністський комітет видав листівку, в якій виклав позицію щодо подальшої діяльності у нових умовах. Вітаючи зміни після Лютневої революції, автори листівки закликали брати приклад з народів Литви, України, Білорусії, які почали процес розбудови власних держав. В той же час сіоністи застерігали євреїв від розпорошення по новоутвореним країнам. Вони вважали безперспективним розбудову єврейського життя у діаспорі і розглядали його лише як підготовку до еміграції у Палестину [2, с. 51].

Вкрай напруженими були відносини сіоністів з бундівцями. 21 червня 1917 р. в Одесі під час мітингу «Бунду» група сіоністів намагалася зрвати прийняття резолюції. «Останнім часом ні один мітинг «Бунду» не закінчується без якого-небудь злісного скандалу з боку сіоністів; а з боку «Бунду» ніхто ніколи не вчиняв дій по зриву зборів сіоністів. Аудиторія виступає проти неприпустимої поведінки невихованих сіоністів», – відзначали свідки подій [36]. В Одесі виходив сіоністський тижневик «Єврейская мысль». Сіоністи часто користувалися як у публічних виступах, так і в пресі давньоєврейською мовою [37].

Активізували в цей час роботу сіоністи і в армійських частинах Одеси. Так, на організаційних зборах солдатів-сіоністів Одеси були присутні 100 осіб, а на першотравневій демонстрації їх уже було 400 [7, с. 110]. Одеська військова сіоністська організація разом з Одеським відділом організації «Геховерь» влаштували 1 серпня 1917 р. в Драматичному театрі вечір-мітинг на користь євреїв, що постраждали в Румунії. Одеська військова сіоністська організація звернулася до Президіуму Виконавчого Комітету Одеської Ради Робітничих депутатів 26 липня 1917 р. з проханням делегувати своїх представників на збори [38, арк. 107].

Широку підтримку сіоністський рух мав і серед єврейської молоді [39]. Сіоністські молодіжні організації діяли в єврейських колоніях Херсонської губернії: Березовській та Добрій [7, с. 110]. Незабаром в Одесі відбувся перший краєвий з'їзд сіоністської учнівської молоді Півдня Росії. В резолюції з питань культури делегати з'їзду висловилися за те, щоб вважати «єдиною нашою національною мовою – мову єврейську (біблійну)» [2, с. 45].

На Півдні України традиційно сильними були позиції «Цейрей – Ціон» («Молодий Сіон»). В роботі «Цейрей-Ціон» активну участь брала єврейська молодь. Організація об'єднала «соціалістів», більш поміркованих «трудоликів» та «демократів». Перші дві групи діяли під впливом однойменних російських партій. «Демократи» обстоювали залучення широких мас євреїв до реалізації сіоністських ідеалів, вважаючи, що ідеї соціалізму можуть стати на перешкоді сіонізації євреїв. «Цейрей-Ціон» розглядала сіонізм як рух всенародний і надкласовий, що ставить собі за мету створення «на здорових соціальних засадах національного політичного центру в Палестині» [40]. 11–13 березня ЦК «Цейрей-Ціон» провів нараду з представниками деяких губернських організацій, на якій було вирішено організувати районні комітети у Москві, Саратові, Ростові-на-Дону, Казані, Мінську, Києві, Харкові, Одесі і Катеринославі [7, с. 111].

В результаті проведеної роботи активізувалася діяльність «Цейрей-Ціон» в Одесі. На початку квітня 1917 р. місцевий осередок «Цейрей – Ціон» в Одесі нараховував близько 500 членів [2, с. 37]. Лідером «Цейрей-Ціон» у місті був Т. Рабінович.

У травні 1918 р. в Одесі (вже за Гетьманату П.Скоропадського) відбулися збори Ради представників районних комітетів «Цейрей-Ціон». Організаційна робота проходила в останні дні існування Центральної Ради. Були присутні представники Херсону, Миколаєва, Єлисаветграду, Катеринослава, Києва, Умані та інших міст України. Збори пройшли з великим піднесенням. Обговорювалися плани по проведенню наступного з'їзду «Цейрей-Ціон» в Україні [41].

У березні 1918 р. організована при одеському товаристві «Геховерь» палестинська комісія вирішила об'єднати всі сіоністські організації Одеси та Палестинського комітету. Комісія розпочала друк мап Палестини в 6 фарбах 100x70 за зразком мапи «Actions-Comite» [42].

Сіоністський рух розвивався і у Херсоні. 3 березня 1917 р. відбувся стихійний мітинг сіоністів у місті. Спочатку були заплановані організаційні сіоністські збори в приміщенні музичного училища Херсону. Однак в наслідок чисельного зібрання публіки (більше 500 осіб), зібрання вилилось в грандіозний мітинг. Оратори вітали вільну Росію з її вільними народами. Обговорювалися напрямки сіоністської роботи в Росії та Палестині. Резолюція прийнята на мітингу була відправлена на ім'я ЦК сіоністської організації Росії [43].

Херсонський сіоністський комітет вирішив взяти участь у святкуванні дня «свободи та праці 1 травня» [44]. Також сіоністи регіону активно реагували як на події в Києві, так і на події у Петрограді. На 16 травня 1917 р. сіоністи м. Херсону запланували збори для обрання делегатів від херсонської організації на Всеросійський Сіоністський з'їзд у Петрограді, що мав відбутися 24–30 травня 1917 р.. Серед 2 тисяч шекелодавців (тобто учасників, що сплатили членські шекелі і, відповідно, мали право брати участь у виборах делегатів на з'їзд) вимагалося обрати 6-8 представників [45].

У день відкриття Всеросійського сіоністського з'їзду у Петрограді 24 травня 1917 р. відбувся черговий багаточисельний сіоністський мітинг у Херсоні. На мітинг зібралося біля 2 тис. осіб від Херсонського міського сіоністського комітету та Херсонської сіоністської організації [46].

В середині червня 1917 р. у Херсоні відбувся парад зібрань та мітингів євреїв-сіоністів. Зокрема 10 червня відбулись сіоністські мітинги агітаційної секції при Херсонському міському сіоністському комітеті та Херсонської сіоністської організації. Наступного дня перед сіоністами виступив представник Херсонської сіоністської організації з докладом про Всеросійський сіоністський з'їзд [47]. Цій же тематиці був присвячений доклад делегата Всеросійського сіоністського з'їзду, зачитаний 17 липня 1917 р. на зборах робітничої сіоністської організації Херсону [48]. Влітку 1917 р. продовжило роботу Сіоністське бюро Херсону. Працювали курси єврейської мови на базі сіоністської організації учнів та студентів «Геховерь» та «Гистадрут» [49].

Сіоністи розгорнули активну діяльність. Одним з напрямків їх роботи був пошук додаткових джерел фінансування. Так, сіоністи с. Новогеоріївки, що на Херсонщині, звернулися до зборів представників земств, суспільних та партійних організацій Херсонської губернії, які відбулися 29–30 червня 1917 р. в Одесі з проханням надати їм 25 тис. руб. на відкриття клубу, бібліотеки та позашкільну освіту. На зборах розподілялися 500 тис. руб., асигнованих Херсонськими губернськими земськими зборами на культурно-освітні заходи в умовах підготовки виборів в Всеросійських Установчих зборів [50, арк. 19]. Однак гроші сіоністи так і не отримали.

Напередодні виборів у міську думу Херсону сіоністи міста активізувалися. Так, 23 липня 1917 р. в Херсоні відбувся мітинг єврейського національно-демократичного блоку з питань виборів у міську думу. На зібранні Херсонського міського сіоністського комітету 23 липня 1917 р. були заслухані доповіді на тему: «Сіонізм та боротьба за національні права євреїв у діаспорі» [51], «Цейрей-Ціон» та його відношення до організацій в Палестині та єврейського робітництва» (лектор – від «Цейрей-Ціон») [52].

В Херсоні діяв і місцевий осередок «Цейрей-Ціон», що на початку квітня 1917 р. нараховував 200 осіб [2, с. 37]. Перші організаційні збори херсонської сіоністської молоді «Цейрей-Ціон» відбулися 16 квітня 1917 р. в приміщенні бібліотеки міста [53]. Місцеві осередки «Цейрей-Ціон» продовжували працювати і на початку 1918 р. В Херсоні «з метою підняття сіоністської свідомості» члени «Цейрей-Ціон» розпочали організацію теоретичних сіоністських гуртків та спеціальних комісій [54]. На початку 1918 р. в Херсоні комітет сіоністської організації «Цейрей – Ціон» та Херсонська позафракційна сіоністська організація відкрили курси єврейської мови, літератури та історії [55].

Херсонський комітет «Цейрей-Ціону» у лютому 1918 р. розіслав всім членам організації анкетні листки, заповнення яких мало на меті з'ясувати матеріальне становище членів організації задля подальшого вироблення схеми відрахування прогресивного прибуткового податку. Податок мав надаватися в розпорядження Центрального Комітету сіоністської організації в Росії [56].

На початку 1918 р. сіоністи Херсону, Херсонський союз євреїв-воїнів та Херсонський комітет «Бунду» провели збори, присвячені влаштуванню Палестинського тижня у Херсоні. Були присутні представники сіоністських організацій «Цейрей-Ціон», Мізрахі, Поалей-Ціон, Геховерь, Гистадрут та ін. [57].

Сіоністи Херсону взяли участь у виборах кандидатів до Всеросійського єврейського з'їзду 28–30 січня 1918 р. Сіоністи пішли на вибори окремим списком № 6 і перемогли [15]. За цей список проголосувало найбільше виборців: 1640 осіб з 4200 [16]. В результаті було обрано делегата на Всеросійський єврейський з'їзд від сіоністів міста [17].

Досить стрімко збільшувалися лави сіоністів у Миколаєві. На початку квітня 1917 р. в місті їх було понад 1000 осіб, тоді як у березні – біля 500 [7, с. 110]. В цей же час діяв місцевий осередок "Цейрей-Ціон", що на початку квітня 1917 р. нараховував близько 250 осіб [2, с. 37].

Не менш активно діяли сіоністи і на Катеринославщині. 26 березня 1917 р. у Катеринославі відбувся мітинг сіоністів, де зібралося приблизно 3000 чоловік. Сіоністи вітали демократичну революцію [58]. 4-6 квітня 1917 р. у Катеринославі відбувся з'їзд сіоністських організацій Катеринославської, Подільської та Таврійської губерній. На з'їзд з'їхалося 64 делегати для обговорення подальшої роботи в оновленому суспільстві [59]. Була прийнята резолюція з питань національно-територіальної автономії та розбудови національної школи [2, с. 44].

Також в Катеринославі діяла сіоністська молодіжна організація (близько 300 осіб) [7, с. 110]. На Катеринославі активно діяли і осередки «Цейрей-Ціон». Лідером організації у Катеринославі був І. Певзнер. У Катеринославі в квітні 1917 р. діяв районний комітет організації, в поле діяльності якого входило 30 осередків Катеринославної, Полтавської, Таврійської і частково Херсонської губерній [60; 8, с. 43].

9–11 липня 1917 р. в Катеринославі відбувся з'їзд народної фракції «Цейрей-Ціон», на якому були присутні делегати від Катеринославної, Херсонської, Таврійської і Полтавської губерній. Крім політичних проблем діяльності організації у нових умовах, вирішувалися й організаційні питання. Було обрано районний комітет у складі Є. Митліна, Т. Певзнера, Т. Ритова, Л. Яковсона, члена ЦК партії І. Дельсона та ін. [7, с. 111].

2 грудня 1917 р. відбувся мітинг сіоністів Маріуполя в приміщенні театру Яковенка. Мітинг був організований місцевим комітетом сіоністської організації. Від очевидця подій: «Аудиторія була переповнена. Новина про обіцянку надати євреям Палестини зібрала і старих, і молодих. Виступали керівники місцевих організацій сіоністів Д.Ваклер, І.Вакслер, П.Завельський, а також представники «Бунду» та «Поалей-Ціон» [61].

Отже, в період Центральної Ради сіоністи регіону брали участь в роботі не тільки політичних партій та організацій, а і громадських організацій. Їх діяльність сприяла зростанню національної свідомості єврейства. Євреї Півдня України протягом березня 1917 – квітня 1918 рр. розгорнули активну діяльність по забезпеченню своїх прав у галузі освіти та культури. Ряд організацій було створено сіоністами. Толерантне ставлення єврейських політичних партій та їх лідерів до українського руху не завжди точно відбивали настрої єврейського населення і сіоністів зокрема. Наведені факти дозволяють констатувати, що ставлення єврейського населення до української державності було неоднозначним. На містечковому рівні проросійські настрої і несприйняття українського руху були сильнішими, ніж на рівні партійних організацій. З іншого боку, інколи важко було знайти компроміс в самій єврейській спільноті, адже існували протиріччя, наприклад, між сіоністами та єврейськими соціалістами. Загалом, слід зазначити, що сіоністський рух потужно розвивався в південноукраїнському регіоні. У цілому, сіоністи підтримали Українську революцію, а за доби Центральної Ради змогли скористатися створеними політичними умовами та широко заявити про свої ідеологічні та політичні вимоги, як серед єврейської спільноти, так і на політичній арені Півдня України.

Джерела та література:

1. Быстряков А. Очерки истории сионистского движения в Екатеринославе / А. Быстряков. – Д., 2008.
2. Найман О. Я. Еврейские партии та об'єднання України (1917–1925) / О. Я. Найман. – К., 1998.
3. Найман О. Уроки державотворення: УНР і «єврейське питання» / О. Найман // Віче. – 1998. – № 5 (74). – С. 120-128.
4. Кривоший Г. Ф. (Турченко Г. Ф.) Національні меншини й Українська революція / Г. Ф. Кривоший (Г. Ф. Турченко) // Українська революція: 1917 – початок 1918 рр. (Проблеми, пошуки, узагальнення). – Запоріжжя: Просвіта, 1998. – С. 159-188.
5. Турченко Г. Ф. Південна Україна на зламі епох (1914-1922). / Г. Ф. Турченко. – Запоріжжя: Просвіта, 2005. – 324 с.
6. Турченко Ф. Південна Україна: модернізація, світова війна, революція (кінець XIX ст. – 1921 р.): Історичні нариси / Ф. Турченко, Г. Турченко. – К.: Генеза, 2003. – 304 с.
7. Гвоздик В. С. Формування партійно-політичних сил на півдні України (березень – серпень 1917 р.) / В. С. Гвоздик // Наукові праці історичного факультету Запорізького державного університету. – Запоріжжя: Просвіта, 2004. – Вип. XVIII. – С. 109-110.
8. Гвоздик В. Участь єврейського населення Півдня України в муніципальній кампанії 1917 року / В. Гвоздик // Запорожские еврейские чтения. – Запорожье: Диво, 1999. – Вып. 3. – 224 с.
9. Родной край. – Херсон, 1917. – 8, 18 февраля.
10. Еврейская жизнь. – 1917. – 25 августа.
11. ДАОО. – Ф. 3829. – Оп. 1. – Спр. 11.
12. Родной край. – Херсон, 1917. – 22 июля.
13. Одесская почт. – Одесса, 1917. – 23 июля.
14. Солдат и рабочий. – Херсон, 1918. – 6 января.
15. Родной край. – Херсон, 1918. – 23 января.
16. Родной край. – Херсон, 1918. – 27, 31 января.
17. Родной край. – Херсон, 1918. – 31 января.
18. Херсонський край. – Херсон, 1918. – 6/18 февраля.
19. Южная мысль. – Херсон, 1917. – 17 марта.
20. Турченко Г. Ф. Запорізький край за доби Центральної Ради / Г. Ф. Турченко // Наукові праці історичного факультету ЗДУ. – Запоріжжя: ЗНУ, 2009. – Вип. XXV. – С. 7-21.
21. Бюллетени Губернского Исполнительного Комитета общественных организаций. – Катериносла, 1917. – 20 июня.
22. Бердянская жизнь. – Бердянск, 1917. – 16 августа.
23. Гвоздик В. Єврейський політичний рух на Півдні України у 1917 році / В. Гвоздик // Запорожские еврейские чтения. – Запорожье, 1998. – Вып. 2. – С. 42-43.
24. Маленькие одесские новости. – Одеса, 1917. – 31 мая.

25. ЦДАГО України. – Ф. 41. – Оп. 1. – Спр. 1.
26. ЦДАГО України. – Ф. 41. – Оп. 1. – Спр. 53.
27. ДАОО. – Ф. 3829. – Оп. 1. – Спр. 14.
28. Солдат и рабочий. – Херсон, 1917. – 21 ноября.
29. 39. Известия Елисаветградского Совета Рабочих и Солдатских депутатов. – Елисаветград, 1917. – 1 сентября.
30. Одесские новости. – Одесса, 1917. – 21 мая
31. Известия Елисаветградского Совета Рабочих и Солдатских депутатов. – Елисаветград, 1917. – 1 сентября.
32. Маленькие одесские новости. – Одесса, 1917. – 26 апреля.
33. Солдат и рабочий. – Херсон, 1917. – 21 ноября.
34. Гвоздик В. С. Політична боротьба у Запорізькому регіоні у період національної революції (1917 – початок 1918 рр.) / В. С. Гвоздик // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – Запоріжжя : Просвіта, 2009. – Вип. XXV. – С. 26-32.
35. Одесские новости. – Одесса, 1917. – 14 марта.
36. Южный рабочий. – Одесса, 1917. – 25 июня.
37. Свободное слово. – Херсон, 1917. – 18 июля.
38. ДАОО. – Ф. 3829. – Оп. 1. – Спр. 10.
39. Известия Херсонского уездного земства. – Херсон, 1917. – 13 августа.
40. Известия Еврейского районного комитета сионистской организации. – Катеринослав, 1917. – 15 июля.
41. Херсонский край. – Херсон, 1918. – 28 мая.
42. Херсонский край. – Херсон, 1918. – 20/7 марта.
43. Херсонские новости. – Херсон, 1917. – 22 марта.
44. Херсонские новости. – Херсон, 1917. – 10 апреля.
45. Свободное слово. – Херсон, 1917. – 11 мая.
46. Родной край. – Херсон, 1917. – 24 мая.
47. Родной край. – Херсон, 1917. – 10 июня.
48. Свободное слово. – Херсон, 1917. – 17 июля.
49. Родной край. – Херсон, 1917. – 4 июня.
50. ДАОО. – Ф. 3829. – Оп. 1. – Спр. 167.
51. Родной край. – Херсон, 1917. – 22 июля.
52. Родной край. – Херсон, 1917. – 25 июля.
53. Херсонские новости. – Херсон, 1917. – 10 апреля.
54. Херсонський край. – Херсон, 1918. – 10/25 марта.
55. Родной край. – Херсон, 1918. – 13 января.
56. Херсонский край. – Херсон, 1918. – 21/6 февраля.
57. Родной край. – Херсон, 1918. – 17 января.
58. Известия еврейского районного комитета сионистской организации. – Катеринослав, 1917. – 29 марта.
59. Нова Рада. – К., 1917. – 27 квітня.
60. Еврейское слово. – Александровск, 1917. – 2 июня.
61. Мариупольское слово. – Мариуполь, 1917. – 6 декабря.